

Imre László

Műfajok létformája XIX. századi epikánkban

Debrecen, 1996

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	11
I. A TÁRGY NEHÉZSÉGEI ÉS LEHETŐSÉGEI	13
1. Univerzalizmus és nemzeti konkretizáció	13
2. Egy anakronisztikus modell (a német kísértetballada) mint a műfaj nemzeti és egyedi konkretizációjának elősegítője	14
3. „Szubordináció” helyett a „szivárványszínek” elrendeződésének modellje	22
II. MŰFAJFEJLŐDÉS VAGY RENDSZERCSERE	25
1. Irodalmi tudat és műfaji hagyományozódás	25
2. A műfajtörténeti fejlődéselv (A biológiai analógia lehetőségei és buktatói)	27
3. A korszakváltás mint a műfajok elrendeződése által konstituált rendszerek cseréje	31
4. Szinkronia és diakronia a műfajok rendszerszerűségében	33
5. Írói kompetencia és valóságillúzió	35
III. A MŰFAJOK LÉTFORMÁJA	37
1. A műfaji normák funkcionálásának eltérései	37
2. A műfajok létezmódja a nemzeti irodalmakban	40
3. A műfajok elhalása-továbbélése	43
4. A műfaji hierarchia – a műfajok munkamegosztása	46
IV. EGY MŰLTBA FORDULÓ ÉS ELŐRE MUTATÓ MŰFAJ LÉTFORMÁJA	

(MEGJEGYZÉSEK AZ ARANY-BALLADÁRÓL DIAKRÓN MEGKÖZELÍTÉSSEN)	49
1. Az eltérő műfaji inspiráció mint az Arany-balladák típusainak meghatározója	49
2. A műfaj „barbárság”-a mint a nemzeti egyedítés eszköze	53
3. Műfaji minták átalakulása a kései korszakban	58
4. Az Arany-ballada mint sugalmazó és ellenkezésre késztető műfaji minta	65
V. „NEMZETI KLASSZICIZMUS” ÉS EGYENSÚLY- TEREMTŐ MŰFAJI TAGOZÓDÁS	71
1. Egy romantikus korszak „klasszicizmusa”	71
2. Egyensúlyra törekvés és a műfajok együttese	75
3. A műfajok „magyar”-rá válása	79
VI. A „NEMZETI PARADIGMA”	83
1. Nemzeti individualizáció – nemzeti emancipáció	83
2. Az autonóm műfaji változatok rendszere a múlt század középső harmadában	86
3. Nemzetivé válás formai elidegenedés révén	88
4. Eposz és regény	92
VII. A MŰFAJI NORMÁKHOZ IGAZODÁS ÉS A TŐLÜK VALÓ ELTÉRÉS MÓDOZATAI AZ ARANY- BALLADÁBAN (A „NEMZETI PARADIGMA” ÉRVÉNYESÜLÉSE A MŰFAJI EGYEDÍTÉSSEN)	97
1. Remekmű a balladai ismérvek többségének hiányában (<i>Rozgonyiné</i>)	97
2. A bürgeri ősmintától a tudattalan lelki jelenségek zenei sugalmazásáig (<i>Bor vitéz</i>)	102
3. Parnasszista tárgyiasság, romantikus ódaiság, históriás ének, keresztény mártír-legenda és ótestamentumi átok műfaji mintáinak egymásra másolódása (<i>Szondi két apródja</i>)	110
4. Az erkölcsi világrend törvényeinek kikezddhet- lenségét sugalmazó akusztikai és szemantikai ismétlődések verse (<i>A walesi bárdok</i>)	123

5. A kísértetballada mint többféleképpen olvasható történet (<i>Tengeri-hántás</i>)	128

VIII. A RECIPROCITÁS MINT A MŰFAJI HIERARCHIA MÓDOSULÁSÁNAK TŰNETE (EPOSZ ÉS TÖRTÉNELMI REGÉNY) x

1. Műfaj és műfajalkotó tényezők	137
2. A műfaj mint diakrón képződmény	139
3. Eposzi funkció vagy eposzi ihlet	143
4. Az eposzt pótolhatónak mutató, de funkcióit csak részben átvállaló műfaj: a történelmi regény	146
5. Az eposz kései transzmutációja	149

IX. MŰFAJI DIFFERENCIÁLÓDÁSBAN MEGMUTATKOZÓ NEMZETI IDENTIFIKÁCIÓ A MAGYAR REGÉNYBEN A MŰLT SZÁZAD DEREKÁN

1. Az európai minták átvétele	157
2. A műformák asszimilálásának változatai	160
3. Műfaji minták módosult formában való továbbélése – új műfaji változatok születése	164
4. A regényegész viszonya a diakrón műfaji „sor”-okhoz	166
5. Az affirmatív beszédmód ironikus megkérdőjelezése mint az epikai differenciálódás egyik lehetősége	169
6. Műfaji hierarchia és szemléleti sokféleség	175

X. A POSZTROMANTIKUS (KUTHY LAJOS–NAGY IGNÁC-FÉLE) REGÉNY ÚJDONSÁGA A XX. SZÁZAD MÁSODIK FELÉNEK JELENSÉGEI FELŐL SZEMLÉLVE

1. Egy régi regénytípus újdonságai	177
2. Eltérés az uralkodó beszédmódtól	179
3. „Halmazszerűség” a kompozícióban – horizontváltás az írói szemléletben	181
4. Ellentechnikák a valóságillúzióval szemben	184
5. A nyelv felértékelődése	186
6. „Irodalmiasság”, allúzió, paródia	188

7. Elbeszélői önszemlélet	191
8. Posztromanticizmus – posztmodernizmus	194

XI. KÉT ROMANTIKUS REGÉNY ANALÓGIÁI ÉS OPPOZÍCIÓI (EÖTVÖS JÓZSEF: A KARTHAUSI; BEÖTHY LÁSZLÓ: GOLDBACH AND COMP. FÚSZERKERESKEDÉSE A KÉK MACSKÁHOZ)	
1. A romantikus regénysablonok keveredése	197
2. Beöthy rejtett (és talán szándéktalan) polémiája A <i>karthausi</i> -val	199
3. A nagyromantika eszköztárának „kifordítása” az 50-es években	202
4. A normákhoz való igazodás és az azoktól való eltérés, a műfaji osztódás	205
XII. EGY MŰFAJ JELLEGADÓ TÉNYEZŐI (AZ ARANY-BALLADA RÉTEGEI)	
1. A szubjektivitás szintjei	209
2. A tragédia ihletése, a tragikum	213
3. Az eszmék és erkölcsi értékek világa	218
4. A megszólalásmód változatai	225
5. Akusztikai rétegek	238
6. Az összes réteg megfeleltetése: a kompozíció (A balladai univerzum: a műfaji komplexitás)	246
XIII. KEMÉNY EGY-EGY MŰFAJI VARIÁNSÁNAK JELLEGADÓ, IHLETŐ TÉNYEZŐI	
1. Az aforizma az <i>Élet és ábránd</i> -ban (Az esszéregény kezdeményei)	255
2. A lélektani módszer romantikus közvetettsége: áttételeesség és jelképszerűség a <i>Férj és nő</i> -ben (A pszichológiai regény kezdeményei)	266
3. A műfaji minták módosulása (Elbeszélői magatartás és értékelés az <i>Özvegy és leánya</i> -ban)	273
4. A hasonlatok szerepe A <i>rajongók</i> -ban	279

5. A regényvilág atmoszferikussága: színek és fények
a *Zord idő*-ben

285

XIV. A ROMANTIKUS REGÉNY KÉSŐI MODULÁCIÓJA ×
(*SZENT PÉTER ESERNYŐJE*)

293

1. Egy különös sorsú Mikszáth-regény 293
2. A mese és a kalandregény sémáinak megfeleltetése
(Feszültség és feloldás ritmusa) 297
3. A „várhatóság” mértékének váltakozása 301
4. Átlépések az evilági, transzcendens és
ál-transzcendens valóságszintek között 305
5. Az adoma átalakulása emocionális vitalisztikus
világmagyarázattá 310

XV. KONKLÚZIÓ HELYETT

315

JEGYZETEK

321

NÉVMUTATÓ

339